

Міністерство освіти і науки України
Північно-Східний науковий центр НАН України та МОН України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**72-ої наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету,
присвяченої 90-річчю
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**

Том 2

21 квітня – 15 травня 2020 р.

Полтава 2020

В.В. Чернишов, к.філос.н., доцент,
О.Р. Шара, студентка гр. 101-ЕМ
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ГАМАРТІЯ І КАТАРСИС В АНТИЧНІЙ ТРАГЕДІЇ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Антична трагедія є безумовною цінністю в культурній скарбниці людства. Вона належить до найвищих і найдивовижніших творінь людського генію. Як літературний жанр, трагедія постає з намагання осмислити драматичну сутність людського життя і факт людської смертності, але разом із тим вона також має на меті розважити глядача, й розважаючи – навчити як знайти мир із самим собою та світом, очистившись від тих хибних нашарувань та забобонів буденності.

Трагедія – це засіб, що дає можливість глядачу, з одного боку, відсторонитись від турбот власної буденності й, з іншого боку, споглядаючи перебіг подій на сцені, віднайти нові сили та натхнення для преображення буденності, плідного й радісного життя. Цей ефект трагедії добре відомий під іменем *катарсису*.

У філософському контексті поява поняття *катарсис* зазвичай асоціюється з фрагментом аристотелівської «Поетики» (1449b21-28), де філософ подає визначення трагедії. Утім, також добре відомо, що сам Арістотель, у жодному з приступних нам творів, це поняття ніяк не пояснює – точніше, не дає розгорнутої інтерпретації, обмежуючись вказівкою – у вже згаданому нами фрагменті – на те, що *катарсис* – це очищення людської здатності емоційного переживання. Ця ситуація створює широке поле для можливих інтерпретацій даного поняття.

Активна наукова розробка тематики *катарсису* розпочалась у середині ХІХ століття, після доповіді «Про дію трагедії за Арістотелем» [6], зробленої *Анрі Вейлем* (1818-1809) у 1848 році на засіданні філологічного товариства у Базелі. Серед останніх робіт на цю тему можна виділити роботи вітчизняних і зарубіжних учених: О. Колесник [1], О. Лосева [2], В. Падалка [3], В. Маркс [4] та ін. Взагалі, потрібно відзначити, що незважаючи на те, що наразі існує велика кількість робіт присвячених дослідженню античної трагедії, питання розуміння катарсису у грецькій трагедії ще й досі не отримало задовільного розв'язання.

Вважаючи цілком слушним зауваження, зроблене О.Лосевим, про те, що «*катарсис* або *очищення*, про яке навчає антична естетика, у жодному разі не є чимось суто естетичним; але має стосунок і до моралі і до інтелекту, а точніше, до людини в цілому, оскільки пластика взагалі чинить спротив внутрішньому самозаглибленню...» [2, с. 96], а також його

думку про те, що «в античному катарсисі естетичний бік настільки ж сильний, як і етичний» [2, с. 101]. Ми вирішили звернути увагу на зв'язок *катарсису*, який переживає глядач, з *гамартією* (тобто гріхом або промашкою), яку здійснює центральний персонаж античної трагедії, з якої і починається розвиток низки подій, що врешті рещт приводять його до трагічного фіналу (загибелі). Принагідно потрібно зазначити, що подібної теми вже торкалась у своєму дослідженні О. Колесник [1], але її дослідження було здійснено головним чином на матеріалі трагедії «Король Лір» В. Шекспіра, а про співвідношення цих понять в античній трагедії вона згадує лише побіжно, підводячи читача до власного аналізу шекспірівського тексту.

У результаті аналізу доходимо думки про центральність і необхідність зв'язку між *гамартією* протагоніста античної трагедії та *катарсисом* глядача. *Гамартія* є центральною подією у сюжеті античної трагедії щодо якої глядач, на перший погляд, не має жодного стосунку, але чомусь співчуває. Чому глядач ніби і сам починає страждати, разом з персонажами античної трагедії, й прагне повторити цей досвід, повертаючись до перегляду трагічних вистав?

Арістотель не пояснює поняття *катарсису* тому, що сенс його є йому цілковито зрозумілий, виходячи з інтерпретації людини як *політичної істоти*. Людина за своєю природою є істотою, що покликана до життя у спільноті, але буденність часто затьмарює чистоту переживання цього факту; трагедія ж (ліпше у театрі, ніж у власному житті) допомагає відновити чистоту цього почуття, яке лежить в основі тієї картини світу, яку ми зазвичай іменуємо здоровим глуздом.

Література

1. Колесник О.С. *Гамартія і катарсис в класичній грецькій та шекспірівській трагедії. Культура народів Причорномор'я*, 2013, № 254 [53]. – С. 178-181. Отримано з: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92169/42-Kolesnik.pdf?sequence=1>
2. Лосев А. Ф. *История античной эстетики (ранняя классика)* / А. Ф. Лосев. – М.: Государственное издательство «Высшая школа», 1963. – 584 с.
3. Падалка, Віталій. *Катарсис етичний та естетичний. Історико-філософські студії*, вип. 03. Київ: eKMAIR, 2000. – С. 21-26. Отримано з: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13870/Padalka_Katarsys_etychnyi_ta_estetychnyi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Marx, William. *La véritable catharsis aristotélicienne. Pour une lecture philologique et physiologique de la Poétique*, Poétique, vol. 166, no. 2, 2011, pp. 131-154. doi:10.3917/poeti.166.0131. Web: <https://www.cairn.info/revue-poetique-2011-2-1page-131.htm>
5. Marx, William. *Catharsis*. Mathilde Bernard, Alexandre Gefen et Carole Talon-Hugon, dir., Arts et Émotions. Paris: Armand Colin, 2015, p. 63-69. Web: <https://www.academia.edu/36730995/Catharsis>
6. Weil, Henri. *Über die Wirkung der Tragödie nach Aristoteles*, Verhandlungen der 10. Philologenversammlung, Bâle, 1848, p. 131-141.